

УДК 355.343:2-75:316.334.56(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.5.13>

Оксана ТАШКІНОВА

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та соціальної роботи, Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет», вул. Гоголя, 29, м. Дніпро, Україна, 49044

ORCID: 0000-0002-6649-845X

Вікторія ОЛІАРНИК

магістр, Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет», вул. Гоголя, 29, м. Дніпро, Україна, 49044

Бібліографічний опис статті: Ташкінова, О., Оліярник, В (2024). Роль військових капеланів у системі соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх родин в умовах війни в Україні. *Ввічливість. Humanitas*, 5, 89–96, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.5.13>

РОЛЬ ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХНІХ РОДИН В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

У статті ґрунтовно досліджено роль військових капеланів у соціальній роботі з військовослужбовцями та їхніми родинами в умовах війни в Україні, спричиненої повномасштабним вторгненням Росії. Соціальна робота з військовими набуває особливого значення через складні виклики, пов'язані з фізичним, психологічним та соціальним станом військовослужбовців та їхніх сімей. Особливий акцент зроблено на внеску Служби військового капеланства, яка не лише надає духовну підтримку, але й активно залучена до вирішення морально-психологічних та соціальних проблем, з якими стикаються військові та їхні близькі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що військові капелани відіграють ключову роль у міждисциплінарній співпраці зі соціальними працівниками та психологами, забезпечуючи комплексну підтримку військовослужбовцям. Досвід інших країн, зокрема США та Великої Британії, підтверджує ефективність такої співпраці у реабілітації та адаптації військових після бойових дій. Капелани виступають як духовні наставники та довірені особи, до яких військові звертаються у критичні моменти, допомагаючи їм подолати стрес, психологічні травми та сприяючи їхній реінтеграції в суспільство.

Метою статті є дослідження та аналіз внеску військових капеланів у військово-соціальну роботу в Україні, а також визначення їхньої ролі в системі соціальної підтримки військовослужбовців та їхніх родин. У викладі основного матеріалу здійснено історичний огляд розвитку військового капеланства в Україні, аналіз законодавчих змін, зокрема ухвалення Закону України «Про Службу військового капеланства», та результати пілотного опитування військових капеланів щодо актуальних проблем та викликів їхньої діяльності.

У результаті дослідження встановлено, що військові капелани є важливими посередниками між військовими, їхніми родинами та соціальними службами, сприяючи інтеграції різних форм підтримки. Виявлено потребу у навчанні та підвищенні кваліфікації капеланів, розширенні їхньої співпраці з іншими фахівцями та вдосконаленні ресурсного забезпечення.

Ключові слова: військові капелани; соціальна робота; військовослужбовці; психологічна підтримка; міждисциплінарна співпраця; Служба військового капеланства; війна в Україні; соціальна підтримка.

Oksana TASHKINOVA

PhD in Sociology, Associate Professor at the Department of Sociology and Social Work, State Higher Educational Institution «Pryazovskyi State Technical University», 29 Hoholia str., Dnipro, Ukraine, 49044

ORCID: 0000-0002-6649-845X

Viktoriia OLIARNYK

Master of Social Work, State Higher Educational Institution «Pryazovskyi State Technical University», 29 Hoholia str., Dnipro, Ukraine, 49044

To cite this article: Tashkinova, O., Oliiarnyk, V. (2024). Rol viiskovykh kapelaniv u systemi sotsialnoi pidtrymky viiskovosluzhbovtziv ta chleniv yikhnikh rodyn v umovakh viiny v Ukraini [The Role of Military Chaplains in the Social Support System for Service Members and Their Families During the War in Ukraine]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 5, 89–96, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.5.13>

THE ROLE OF MILITARY CHAPLAINS IN THE SOCIAL SUPPORT SYSTEM FOR SERVICE MEMBERS AND THEIR FAMILIES DURING THE WAR IN UKRAINE

The article thoroughly investigates the role of military chaplains in social work with service members and their families in the context of the war in Ukraine, caused by Russia's full-scale invasion. Social work with military personnel acquires particular significance due to the complex challenges associated with the physical, psychological, and social conditions of service members and their families. Special emphasis is placed on the contribution of the Military Chaplaincy Service, which not only provides spiritual support but is also actively involved in addressing the moral-psychological and social problems faced by military personnel and their loved ones.

An analysis of recent studies and publications indicates that military chaplains play a key role in interdisciplinary collaboration with social workers and psychologists, providing comprehensive support to service members. The experience of other countries, particularly the USA and the UK, confirms the effectiveness of such collaboration in the rehabilitation and adaptation of military personnel after combat operations. Chaplains serve as spiritual mentors and trusted individuals whom service members approach during critical moments, helping them overcome stress, psychological traumas, and facilitating their reintegration into society.

The aim of the article is to study and analyze the contribution of military chaplains to military-social work in Ukraine, as well as to define their role in the system of social support for service members and their families. The main content includes a historical overview of the development of military chaplaincy in Ukraine, an analysis of legislative changes, particularly the adoption of the Law of Ukraine «On the Military Chaplaincy Service,» and the results of a pilot survey of military chaplains regarding current issues and challenges in their activities.

As a result of the study, it was established that military chaplains are important intermediaries between service members, their families, and social services, facilitating the integration of various forms of support. A need was identified for enhancing the qualifications of chaplains, expanding their collaboration with other specialists, and improving resource provision.

Key words: military chaplains; social work; service members; psychological support; interdisciplinary collaboration; Military Chaplaincy Service; war in Ukraine; social support.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах війни в Україні соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми родинами набуває особливої актуальності. Сутність такої роботи полягає в наданні комплексної підтримки, спрямованої на покращення фізичного, психологічного та соціального стану військових та членів їхніх сімей. Це включає допомогу в адаптації до умов війни та повоєнного життя, подолання пост травматичних стресових розладів, а також підтримку сімей військових у складних життєвих ситуаціях.

Особливу увагу привертає роль військових капеланів, які, окрім духовної підтримки, активно залучені до вирішення морально-психологічних та соціальних проблем військових та їхніх родин. Розуміння капеланами моральних і духовних потреб військових, їхня здатність швидко реагувати на потреби військовослужбовців та членів їхніх родин та надавати першу соціальну підтримку, а також можливість підтримувати високий моральний дух та сприяти реінтеграції військових у мирне життя

робить їхню діяльність важливим елементом системи соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх родин в умовах війни та післявоєнного часу.

Отже, дослідження ролі військових капеланів у соціальній роботі з військовослужбовцями є важливим як у науковому, так і у практичному контексті. Воно спрямоване на підвищення якості та ефективності підтримки, що надається тим, хто бере участь у захисті незалежності та територіальної цілісності України, а також їхнім сім'ям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спираються авторки. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їхніх родин є важливим напрямом як в Україні, так і за кордоном. Капелани відіграють важливу роль у цій роботі, надаючи духовну, емоційну та соціальну підтримку як самим військовослужбовцям, так і їхнім родинам. Їхня діяльність розглядається як невід'ємна частина більш широкого комплексу соціальної допомоги та інтеграції в суспільство.

Серед наукових публікації особливого значення набувають статті, присвячені ролі капеланів у підтримці військовослужбовців та їхніх сімей, а також особливостям співпраці між соціальними працівниками та капеланами. Зокрема, дослідження показують, що капелани виступають як духовні наставники, а також співпрацюють із соціальними працівниками для вирішення соціально-психологічних проблем. Наприклад, у дослідженні, присвяченому капеланам у системі охорони здоров'я ветеранів США, висвітлюється співпраця між капеланами та фахівцями з соціальної роботи (Beder & Yan, 2013). Інші дослідження у Великій Британії також описують важливу роль армійських капеланів у підтримці під час втрат у військових родин (Cawkill & Smith, 2013).

Капелани та соціальні працівники часто діють спільно, допомагаючи військовим родинам вирішувати широкий спектр проблем. Наприклад, стаття Т. Brown (2012) показує, що капелани військових містечок допомагають родинам у подоланні психологічних і соціальних труднощів, таких як конфлікти у шлюбі та стрес, пов'язаний із тривалим відрядженням або бойовими діями. (Brown, 2012). Крім цього, капелани та соціальні працівники є важливими членами міждисциплінарних команд і працюють разом для задоволення потреб пацієнтів і їхніх сімей (Harr et al., 2010).

Важливим напрямом діяльності військових капеланів є підтримка психічного здоров'я військових, зокрема у випадках, пов'язаних із суїцидальними схильностями. Так, капелани в армії США та в департаменті ветеранів часто працюють із військовими, які мають суїцидальні настрої або переживають важкі психічні стани. У цих випадках капелани виступають як довірені особи, до яких солдати звертаються у критичні моменти (Cooper et al., 2022).

В Україні соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми родинами набуває особливого значення в умовах тривалого військового конфлікту. Дослідження Трубавіної та ін. (2021) показує, що сім'ї військовослужбовців стикаються з численними викликами, такими як психологічна травма, соціальна ізоляція та економічні труднощі. Соціальні працівники в Україні працюють із сім'ями військових, надаючи правову підтримку, психологічні консультації та допомогу у вирішенні соціально-економічних

питань. Проте досліджень, які б детально аналізували специфіку діяльності військових капеланів та виклики, з якими вони стикаються під час свого служіння, залишається недостатньо.

Мета цієї статті. Дослідити та проаналізувати внесок військових капеланів у військово-соціальну роботу в Україні, визначити їхню роль у системі соціальної підтримки військовослужбовців та їхніх родин в умовах війни.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано комплекс методів дослідження. Аналіз літератури та нормативно-правових актів, що дозволило вивчити теоретичні та законодавчі аспекти військового капеланства. Опитування 14 військових капеланів, які працюють з військовослужбовцями на передовій та в тилу. Крім того було проведено напівструктуроване інтерв'ю з трьома військовими капеланами, якій мають різний досвід служіння та надання підтримки військовим. Дане дослідження є пілотним та має обмеження, пов'язані з невеликою вибіркою респондентів. Застосування методів якісного аналізу даних дозволило уточнити деякі проблеми та потреби капеланів у їхній діяльності. Етичні аспекти: усі респонденти надали інформовану згоду на участь у дослідженні. Забезпечено конфіденційність та анонімність отриманих даних.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За словами Т. Калениченко та Р. Коханчука (2017), військові капелани багатьох армій світу формулюють своє кредо як «бути поруч». Вони призначені залишатися з військовими, надаючи їм духовну підтримку та стаючи невід'ємною частиною військового колективу. Ці служителі не лише готові допомогти своїм побратимам у будь-який момент, але й підтримують їхні родини, виконуючи роль мосту між мирним життям і фронтом. (Калениченко, Коханчук, 2017).

Явище капеланства в Україні має давні історичні традиції. Це і душпастирська опіка у козацькому війську, легіоні Українських Січових стрільців, Українській Повстанській Армії та інших військових формуваннях, які боролися за незалежність України. У ті часи священнослужителі не лише задовольняли духовні потреби воїнів, але й були носіями національної ідеї, підтримуючи моральний дух та єдність серед військових. В незалежній Україні поступово

відбувається процес відродження капеланства у Збройних силах (Бураков, Томчук, 2021). Цей процес активізувався після початку військових дій в східних областях України у 2014 році, коли виникла гостра потреба в духовній та моральній підтримці військовослужбовців. І. Ломачинська проаналізувала основні етапи становлення військового капеланства в Україні в контексті його інституалізації, що “зумовлене проявами національно-визвольного руху в умовах воєнних загроз, сформувавши образ капелана як не лише духовної, але глибоко патріотичної особистості” (Lomachinska, 2022). Важливим кроком стало прийняття Закону України «Про Службу військового капеланства». Цей закон офіційно закріпив статус військових капеланів, визначив їхні права та обов’язки, а також встановив правові основи для їхньої діяльності у складі Збройних Сил України.

Після початку повномасштабної військової агресії Росії проти України в лютому 2022 року, військово капеланство в Україні зазнало значного розвитку та трансформації. Станом на березень 2024 року за даними Міністерства оборони України на посадах в ЗСУ призначено 259 військових капеланів. Роль військових капеланів стала ще більш важливою для підтримки морального духу, духовного та психологічного стану військовослужбовців. За цей час були внесені важливі зміни до законодавства України, що регулює діяльність військового капеланства. Законодавчі зміни уточнили та розширили повноваження військових капеланів, дозволяючи їм більш активно брати участь у морально-психологічному забезпеченні військ. Крім того, оновлення законодавства закріпило статус капеланів як військовослужбовців зі спеціальними обов’язками, що підвищило їхній правовий захист та соціальні гарантії.

Отже, саме військові капелани першими мають можливість надати допомогу військовослужбовцям, оскільки вони безпосередньо присутні поруч із ними як у зоні бойових дій, так і в тилу. Капелани стають першою лінією підтримки, до якої звертаються солдати у складних ситуаціях. Наприклад, в США військова соціальна робота є спеціалізованою галуззю, орієнтованою на підтримку та надання послуг військовослужбовцям, ветеранам і їх родинам. Фахівці цього напряму вирішують специфічні проблеми, з якими стикаються члени військо-

вої спільноти, такі як стрес під час розгортання бойових дій, бойові травми, повернення до цивільного життя, сімейна динаміка, а також забезпечення доступу до медичних послуг та пільг. Соціальні працівники, що працюють у військовій сфері, надають допомогу в різних умовах, включаючи військові бази, установи для ветеранів, громадські організації та приватні практики (Guide on How to be a Top Military Social Worker, 2024). Тісна співпраця між капеланами та професіоналами (соціальними працівниками, психологами) дозволяє забезпечити всебічну підтримку військових, від моменту першого контакту до завершення терапії, що значно підвищує ефективність надання допомоги (Military Chaplains: Their Vital Role in Our Military, 2023).

Згідно з законодавством України, військовий капелан – це особа, яка в установленому порядку отримала мандат на право здійснення військової капеланської діяльності, уклала контракт про проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу (виключно на посадах Служби військового капеланства) та здійснює військову капеланську діяльність у підрозділах Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань та Державної прикордонної служби України на підставах та в порядку, передбачених законодавством України. Військовий капелан у мирний і воєнний час відповідає за забезпечення задоволення духовно-релігійних потреб особового складу (Про Службу військового капеланства, 2021).

Серед обов’язків військових капеланів є не тільки “здійснення організації та проведення молитов, богослужінь, благословень, урочистих і поминальних заходів та інших релігійних обрядів і культів, пов’язаних із задоволенням духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників та членів їх сімей”, але й “участь у реабілітації особового складу, який потребує психологічної допомоги” тощо. (Про Службу військового капеланства, 2021).

Зважаючи на актуальність проблематики, важливо здійснити аналіз специфіки діяльності військових капеланів, а також виявити основні проблеми та виклики, з якими вони стикаються. Для цього було проведено опитування 14 військових капеланів, які працюють переважно з військовослужбовцями на передовій, пора-

неними, а також з тими, хто перебуває у тилу. Дане дослідження є пілотним та має обмеження, пов'язані з невеликою вибіркою респондентів. Для уточнення даних було проведено напівструктуроване інтерв'ю з 3 військовими капеланами. Подальші дослідження з більшою вибіркою дозволять узагальнити результати та розробити більш деталізовані рекомендації. Проте вже на цьому етапі стає очевидним, що, попри процес інституціоналізації військового капеланства, його вплив та значущість залишаються суттєвими в умовах війни.

Усі опитані респонденти були у віці 35 років та старше. 85,7% опитаних – чоловіки. 57,1% опитаних мають досвід служби військовими капеланами від 1 до 3 років, 35,7% – менше року. 85,7% опитаних не мали досвіду військової служби до того, як стали капеланами. Серед основних груп військовослужбовців, з якими працюють військові капелани, є військові на передовій (64,3%), поранені військові (50%), родини військових, у тому числі з дітьми, та родини загиблих військових (50%).

Під час служіння військові капелани найчастіше проводять індивідуальні духовні бесіди, надають психологічну підтримку та сприяють наданню гуманітарної допомоги. Проведення богослужінь також є важливим напрямом діяльності, але за відповідями респондентів цей напрям знаходиться на четвертому місці. Дуже рідко або взагалі не надаються послуги з допомоги у вирішенні конфліктних ситуацій, консультації з особистих питань та соціальної реабілітації. Загалом, під час інтерв'ю було зазначено, що робота з родинами військовослужбовців проводиться дуже рідко у випадках втрати чи перебування у полоні членів родини або взагалі не проводиться.

Найчастіше військовослужбовці звертаються щодо психологічних труднощів (92,9%), духовних питань (64,3%) та соціальних потреб (50%). Також вони звертаються щодо проблем у сім'ї (35,7%) та питань матеріального забезпечення (28,6%). Під час інтерв'ю ця інформація була доповнена щодо специфіки роботи з військовими. Найчастіше допомога надається комплексно: «*В комплексі відповідно до ситуації.... Психологічна, духовна, соціальна, юридична*». Отже, можна зазначити, що військові капелани під час свого служіння надають не тільки духовну та гуманітарну, але й первинну

соціально-психологічну підтримку та допомогу військовослужбовцям та членам їхніх родин.

Серед найбільших викликів, з якими стикаються капелани у своїй діяльності, є налагодження відносин та встановлення довіри з військовими. Респонденти зазначили, що часто вони зустрічають недовіру з боку військових через відсутність попереднього досвіду спілкування з капеланами. Це зрозуміло, тому що наразі тільки відбувається становлення цього напрямку роботи, і, враховуючи складність ситуації та комплексність запитів, це потребує часу. Респонденти говорять про те, що частіше не військові звертаються до них, а вони самі пропонують свою допомогу. Крім того, військові капелани часто стикаються зі складними запитами, наслідками стресу, вигорання та іншими психологічними станами військових. Звісно, що в цій ситуації вони намагаються надати первинну підтримку, а саме «підтримати воїнів духовно», але не завжди капелани мають необхідну підготовку та знання. Крім того, ще одним важливим аспектом є те, що не всі військові є віруючими та готові звертатися за допомогою саме до військових капеланів.

Враховуючи специфіку діяльності та складність випадків, з якими стикаються військові капелани, важливо було дізнатися про наявність співпраці з іншими спеціалістами (психологами, соціальними працівниками) у своїй роботі з військовослужбовцями та їх родинами. 28,6% часто співпрацюють з іншими спеціалістами щодо надання цієї підтримки, 50% опитаних – інколи. І 21,4% зазначили, що така співпраця взагалі відсутня. Отже, можна сказати про те, що співпраця військових капеланів з іншими фахівцями є важливою, але ще не повністю налагодженою. Хоча значна частина капеланів залучає психологів, соціальних працівників та інших спеціалістів для надання комплексної підтримки військовослужбовцям, ще є певний відсоток тих, хто не має можливості або необхідних контактів для такої взаємодії. Це свідчить про важливість подальшого розвитку міждисциплінарної співпраці в контексті роботи з військовими та їхніми родинами, що дозволить забезпечити більш ефективну та всебічну допомогу в умовах підвищеного стресу і складних психоемоційних станів, з якими стикаються військовослужбовці.

На питання «Чи є у вас достатньо ресурсів для виконання своєї роботи?» лише 14,3% опитаних відповіли ствердно. 64,3% зазначили, що мають часткове забезпечення, що, безумовно, впливає на ефективність їхньої діяльності, оскільки нестача ресурсів обмежує можливості надання повноцінної допомоги військовим. 21,4% респондентів вказали, що не мають необхідних ресурсів взагалі, що свідчить про нагальну потребу в покращенні забезпечення капеланів. Це підкреслює важливість створення програм підтримки, які включатимуть надання матеріальних ресурсів, спеціалізованих тренінгів та психологічної підготовки, що дозволить капеланам ефективніше виконувати свою місію в умовах військової служби.

Проблематика та потреби: ключовими викликами, з якими стикаються капелани, є недостатнє фінансування та брак знань у суміжних сферах, таких як соціальна робота, психологія та медицина, особливо, невідкладна долікарська допомога та перша психологічна допомога, що є важливими для надання соціальної підтримки військовослужбовцям. Крім того, відзначається нестача практичного досвіду, що ускладнює ефективне виконання обов'язків в умовах військової служби. Незважаючи на існування законодавчої бази, капеланська служба не є обов'язковою, що призводить до недостатньої уваги до цієї діяльності на державному рівні. Переважна частина забезпечення капеланів та їхньої діяльності здійснюється за рахунок релігійних громад, до яких вони належать, що підкреслює необхідність посилення державної підтримки та інтеграції капеланства в офіційну структуру допомоги військовослужбовцям.

Результати дослідження підтверджують, що військові капелани є важливими учасниками системи соціальної підтримки військовослужбовців та їхніх родин. Вони не лише надають духовну підтримку, але й активно залучені до вирішення психологічних та соціальних проблем. Так, у США та Великій Британії капелани є невід'ємною частиною міждисциплінарних команд (Beder & Yan, 2013; Sawkill & Smith, 2013). В Україні така співпраця лише формується, що потребує активних кроків для її розвитку. Одна з нагальних потреб – це збільшення кількості курсів і семінарів для капеланів, щоб вони могли здобути необхідні навички

для вирішення складних ситуацій. Враховуючи специфіку роботи в умовах війни, капеланам необхідні спеціалізовані знання та навички. Це підтверджується бажанням капеланів брати участь у тренінгах та навчальних програмах. На разі, це питання стає все більше актуальним, з'являються освітні короткострокові програми та тренінги, спрямовані на надання необхідних знань і формування певних компетентностей у військових капеланів, а також підготовку до капеланів до служіння у Збройних Силах України. Але ця робота повинна проводитися більш системно та з урахуванням специфіки потреб як військовослужбовців, так і членів їх родин.

Таким чином, інститут військового капеланства активно розвивається, і в контексті військової соціальної роботи капелани можуть відігравати ключову роль у наданні першої соціально-психологічної допомоги військовослужбовцям та їхнім родинам. Вони забезпечують не лише духовну опіку, але й виконують функції соціальної підтримки, допомагаючи родинам військових долати труднощі під час війни, а також надаватимуть важливу допомогу у післявоєнний час.

У зв'язку з цим військові капелани можуть стати посередниками між військовими, їхніми родинами та іншими соціальними службами, державними і недержавними організаціями, сприяючи інтеграції різних форм підтримки. Співпраця капеланів з іншими фахівцями, зокрема психологами та соціальними працівниками, може стати важливим елементом для забезпечення комплексної допомоги військовослужбовцям та їхнім сім'ям.

Водночас, існують значні виклики у їхній діяльності, пов'язані з недостатньою кваліфікацією, ресурсним забезпеченням та слабкою координацією з іншими фахівцями. Необхідно розробити програми підвищення кваліфікації для капеланів, які включатимуть навчання з кризового консультування, психологічної підтримки та соціальної роботи. Розширення співпраці між капеланами, соціальними працівниками та психологами є важливим для забезпечення комплексної підтримки військових та їхніх родин. Вдосконалення нормативно-правової бази та ресурсного забезпечення сприятиме підвищенню ефективності діяльності військових капеланів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Beder J., Yan G. VHA Chaplains: Challenges, Roles, Rewards, and Frustrations of the Work. *Journal of Health Care Chaplaincy*, 2013, 19, 54–65. <https://doi.org/10.1080/08854726.2013.779539>.
2. Brown T. A Needs Assessment of Congregation and Clergy Roles in Serving Military Families. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 2012, 31, 348–371. <https://doi.org/10.1080/15426432.2012.716290>.
3. Cawkill P., Smith R. Bereavement support in the UK Armed Forces: The role of the Army chaplain. *Bereavement Care*, 2013, 32, 11–15. <https://doi.org/10.1080/02682621.2013.779820>.
4. Cooper D., Evans C., Chari S., Campbell M., Hoyt T. Military chaplains and mental health clinicians: Overlapping roles and collaborative opportunities. *Psychological Services*. 2022. <https://doi.org/10.1037/ser0000661>.
5. Guide on How to be a Top Military Social Worker. 2024. URL: <https://www.socialworkportal.com/military-social-worker/> (дата звернення: 25.10.2024).
6. Harr C., Openshaw L., Moore B. Interdisciplinary Relationships between Chaplains and Social Workers in Health Care Settings. *Journal of Health Care Chaplaincy*, 2010, 16, 13–23. <https://doi.org/10.1080/08854720903451048>.
7. Lomachinska I. The phenomenon of military chaplaincy in the spiritual and worldview paradigm of modern Ukraine. *SKHID (EAST)*, 2022, Vol.3, Issue 4. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3\(4\).270045](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3(4).270045).
8. Military Chaplains: Their Vital Role in Our Military. 2023. URL: <https://militaryreach.auburn.edu/FamilyStoryDetails?resourceid=dcc75f4e-1c36-46b8-8904-93eb8691608d> (дата звернення: 25.10.2024).
9. What Is Military Social Work? Supporting Our Homeland Heroes. 2024. URL: <https://www.umassglobal.edu/news-and-events/blog/what-is-military-social-work> (дата звернення: 25.10.2024).
10. Бураков Ю., Томчук О. Відродження капеланства в сучасному українському війську. *Військово-науковий вісник*, 2021, Вип. 36, 27–44. <https://doi.org/10.33577/2313-5603.36.2021.27-44>.
11. Карпенко О. Капеланство у світі. Департамент військового капеланства патріаршої курії УГКЦ БО «Фундація Архистратига Михаїла». URL: <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/kapelanstvo-u-sviti/> (дата звернення: 25.10.2024).
12. Про Службу військового капеланства: Документ 1915-IX, чинний, поточна редакція – Редакція від 04.05.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text> (дата звернення: 25.10.2024).
13. Трубавіна І. М., Цибулько Л. П., Мартинюк А. М. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей та військово-соціальна робота в Україні: історичний аспект і закордонний досвід. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, 2021, 1(48), 414–418. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.414-418>.

REFERENCES:

14. Beder, J., & Yan, G. (2013). VHA Chaplains: Challenges, Roles, Rewards, and Frustrations of the Work. *Journal of Health Care Chaplaincy*, 19, 54–65. <https://doi.org/10.1080/08854726.2013.779539>.
15. Brown, T. (2012). A Needs Assessment of Congregation and Clergy Roles in Serving Military Families. *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 31, 348–371. <https://doi.org/10.1080/15426432.2012.716290>.
16. Burakov, Yu., & Tomchuk, O. (2021). Vidrozhennia kapelanstva v suchasnomu ukrainskomu viisku [The revival of chaplaincy in modern Ukrainian military]. *Viiskovo-naukovi visnyk*, 36, 27–44. <https://doi.org/10.33577/2313-5603.36.2021.27-44> [in Ukrainian].
17. Cawkill, P., & Smith, R. (2013). Bereavement support in the UK Armed Forces: The role of the Army chaplain. *Bereavement Care*, 32, 11–15. <https://doi.org/10.1080/02682621.2013.779820>.
18. Cooper, D., Evans, C., Chari, S., Campbell, M., & Hoyt, T. (2022). Military chaplains and mental health clinicians: Overlapping roles and collaborative opportunities. *Psychological Services*. <https://doi.org/10.1037/ser0000661>.
19. Guide on How to be a Top Military Social Worker. (2024). Retrieved from <https://www.socialworkportal.com/military-social-worker/>.
20. Harr, C., Openshaw, L., & Moore, B. (2010). Interdisciplinary Relationships between Chaplains and Social Workers in Health Care Settings. *Journal of Health Care Chaplaincy*, 16, 13–23. <https://doi.org/10.1080/08854720903451048>.
21. Karpenko, O. (n.d.). Kapelanstvo u sviti [Chaplaincy in the world]. Dpt. of Military Chaplaincy of UGCC. Retrieved from <https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/kapelanstvo-u-sviti/> [in Ukrainian].
22. Lomachinska, I. (2022). The phenomenon of military chaplaincy in the spiritual and worldview paradigm of modern Ukraine. *SKHID (EAST)*, 3(4). [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3\(4\).270045](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3(4).270045).
23. Military Chaplains: Their Vital Role in Our Military. (2023). Retrieved from <https://militaryreach.auburn.edu/FamilyStoryDetails?resourceid=dcc75f4e-1c36-46b8-8904-93eb8691608d>.
24. Pro Sluzhbu viiskovoho kapelanstva: Dokument 1915-IX, chynyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 04.05.2024. [On the Military Chaplaincy Service: Document 1915-IX, current, current edition – Edition of 04.05.2024] (2024). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text> [in Ukrainian]

25. Trubavina, I., Tsybulko, L., & Martyniuk, A. (2021). Sotsialna robota z viiskovosluzhbovtsiamy ta chlenamy yikh simey ta viisko-sotsialna robota v Ukraini: Istorychnyi aspekt i zakordonnyi dosvid [Social work with military personnel and their families and military-social work in Ukraine: Historical aspect and foreign experience]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Pedahohika. Sotsialna robota*, 1(48), 414–418. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.414-418> [in Ukrainian].

26. What Is Military Social Work? Supporting Our Homeland Heroes. (2024). Retrieved from <https://www.umassglobal.edu/news-and-events/blog/what-is-military-social-work>.